de ovend

Stellingwarfs tiedschrift

36e jaorgaank no. 6
december 2008

Kolofon

De Ovend wodt uutgeven deur de Stichting Stellingwarver Schrieversronte, en komt zes keer in et jaor over de heerd bi'j de leden/ab. In dit blad verschienen bi'jdregen op et terrein van de Stellingwarver schrieveri'je, taelkunde, volkskunde, geschiedenis en taelbeweginge.

Redaktie Koosje Hornstra, Jimmy Visser en Jannes Westerhof

Buro-redakteur Sietske Bloemhoff

Zetwark Trijnie Telkamp

Omslag Sietske Bloemhoff

Drok Van der Meer, Oosterwoolde

Administraosie Stichting Stellingwarver Schrieversronte, Willinge Prinsstraote 10, 8421 PE Berkoop/ Oldeberkoop till. (0516) 451108, fax 451109

Eupeningstieden administraosie Maendag t/m donderdag: 9.00 ure tot 16.00 ure
Vri'jdag: 9.00 ure tot 12.00 ure
Overleg mit aandere mitwarkers kan alliend nao tillefonische ofspraoke

E-mail info@stellingwarfs.nl

Webstee www.stellingwarfs.nl

Lidm./Ab. € 12,50 in et jaor

Losse nommers € 2,50

ISSN 0166-7351

D'r mag gien wark uut dit blad overneumen wodden zonder schriftelik goedvienen van de maeker(s).

INHOOLD

Koosje Hornstra	*Et veuroffien*	2
Henk Bloemhoff	*Oonze tael, oonze zorg*	3
Koop Gorte	*Winterse kost*	5
Jannes Westerhof	*Dát vien ik now een mooi boek*	6
Jimmy Visser	*Suke en Laogien*	9
Attie Nijboer	*Kastkiend*	10
W.H. de Vries	*De oorlog in de Stellingwarven - 69 -*	11
Roely	*genot, Preensessien*	14
W. de Jong	*De brummelzuker*	15
Koosje Hornstra	*Dit plak dot me wat*	16
Jannes Westerhof	*Goed en lekker eten in Schoterziel, kefé 't Sluisje'*	20
A. Bloemhoff-Seinstra	*Parelsoep*	22
Koosje Hornstra	*Een daggien uut koken*	23
Pieter Jonker	*Lenie Madou het een verrassend restauraant in Waskemeer*	26
Grietje Bosma	*Kast*	29
Johan Veenstra	*Blokziel*	30
Attie Nijboer	*Kastbosschop*	32
A. Bloemhoff-Seinstra	*Broggien eten*	32

Foto's *omslag, blz. 16, 18, 25, 27 Sietske Bloemhoff*
blz. 21 Wilfrid Sloot
blz. 13 archief W.H. de Vries

Foto omslag *Bi'j de Elleboogsvaort in Haulerwiek.*

ET VEUROFFIEN - Koosje Hornstra

Veur mi'j het eten een boel te maeken mit emosie. Ik heure jammer genoeg bi'j de groep van emosie-eters. Dat hoolt in da'k juust eten gao a'k me ongelokkig vule, niet zo goed in mien vel zitte of a'k slim gejaegd bin.
De geleerden zeggen daj' zoe'n gewoonte al in je jeugd anleerd hebben. Dat zol best kunnen. Hoe vaeke krigt een kiend niet een snoepien as hi'j him zeer daon het. Dan is et troosteten.
D'r bin hiel vule boeken over eten schreven. In mien trouwen he'k et Libelle Kookboek altied as hulpe bruukt bi'j et koken en mien moeder hadde et Kookboek van De Margriet. Dat he'k arfd en et staot now in de boekekaaste naost die van de Libelle. Toch hadde mien moeder gien aorighied an koken. Ze zette et eten op, gong dan vaeke even an et puzelen en keek een half ure laeter wat as d'r van wodden was. Dan zat de gottenbri'j dus bruun onder in de panne en dat vun ik zo vies, da'k et now nog niet lus.
Vroeger mos ie wel eten wat as de pot schafte en dus ok zoerkool. Zeuven happies mos ik d'r van nemen. Zoks helpt dus niet, want ik heb et mien leven lang niet weer eten. Tot veurig jaor het dat duurd. We gongen op vesite naor Haarlem, naor de zuster van mien schoonmoeder en die zee trots dat ze stamppot zoerkool veur oons kookt hadde. Ik kon et niet over mien hatte kriegen om te zeggen da'k dat niet luste. Om half vufe hadde ze et al klaor, ontdekte doe dat et nog vuus te vroeg was en pas om half zesse kregen we et te eten. Gelokkig vul et mit en et gekke was da'k et aenlik wel luste.
Ik kieke graeg naor pergrammes die over eten gaon. Op de Duutse zenders hebben ze elke dag wel een uutzending over eten. Ik bin nog altied van doel en koke een keer 'Salzburger Nockerl', et recept ligt al klaor, mar dan moe'k d'r even goed de tied veur nemen. Ok naor pergrammes over extreme eetgewoonten kiek ik vaeke. Van anorexia, boulemia en obesitas weet ik zodoende wel aorig of. Al die eetgewoonten bin een soort verslaving wodden. Ik heb ooit es de film zien over Billie Holliday, die ok zwaor verslaafd was en dat was begonnen mit et eten van sukelao. Van schrik he'k doe een hiele tied ok gien sukelao eten, al hoe gek a'k d'r op was en nog bin.
Butenlaans eten mos mien moeder niks van hebben. Ze luste gien siepels en tematen en die zitten in de meerste van et soorte gerechten as makkeroni en nasi. Mar mien vader luste dat wel graeg, dat op een zaoterdag hewwe een blik nasi van Conimex soldaot maekt. En lekker dawwe et vunnen. Dat kan 'k me haost niet meer veurstellen. Now maek ik dat altied zels. Ik daenke dat mien moeder doe een proesien eerpels had het. Dat he'k zels bi'j de jongen ok daon. Mien iene zeune lust beslist gien wottels en dan he'k wel een ressien aandere gruunte veur him.
Ok al bin ik zels een liefhebber van koken, ik mag graeg uut eten gaon en dan perbeer ik vaeke wat ni'js uut. Jammer genoeg het et d'r wel es an wat de kok mit de ingrediënten dot. Misschien verwaacht ik ok wel es wat tevule.
Ik hope dat de ingrediënten van dit themanommer over eten wel an jim verwaachtings voldoen zullen.

Henk Bloemhoff

Oonze tael, oonze zorg

In oons gebied Stellingwarf weren d'r vroeger netuurlik ok alderhaande biezundere gerechten. Mar et is over et gehiel niet zo dat die gerechten allienig mar bi'j oons veurkwammen. Om perciezer te wezen, d'r is donkt mi'j nog nooit es goed uutzocht as d'r ok nog gegevens over of herinnerings an gerechten binnen die inderdaod allienig mar bi'j oons veurkwammen, of dat die d'r misschien hielemaole niet weren. Lichtkaans dat d'r goenend onder de lezers binnen die van dat nog biezunderheden weten.

Neem bi'jveurbeeld *balkenbri'j*. De meensken die indertied gegevens an de Stellingwarver Schrieversronte anleverd hebben over dat gerecht woonden verspreid over verschillende dörpen. Ok de ooldere schrievers H.J. Bergveld en H.J. Das hebben de naeme van dat gerecht *balkenbri'j* vaastelegd. Dat kuj' lezen in et vierdielige *Stellingwarfs Woordeboek*. Dat woordeboek zegt dat et gaot om een 'verzamelnaam voor een bep. pap, die vooral gemaakt werd na de slacht (de benaming is ook bekend uit bep. Nedersaksische gebieden elders)'. Et woordeboek geft de volgende zinnegies uut et Stellingwarfs van verschillende dörpen:

Balkenbri'j is vleisnat, ofkooksel van de varkenskop, anmengd mit stokkies spek en mael en kruden; dat leut ie koold wodden, en dan op brood. D'r bin ok goenend die et lekker vienen aj' et bakken. Disse infermaosie komt in dit zinsverbaand van De Hoeve.

Uut Steggerde komt ditte: *Balkenbri'j was et nat van de kop van een varken; et vleis bleef d'r in, soms krenten en rezienen d'r deur, mit boekweitenmael,* en uut Peperge-De Blesse komt et zo: *balkenbri'j, mit 'runderhart', kalfslever en varkensnieren, mit eek, bouillon en wat zoolt, boekweitmael, aniespoeier, kruudnaegels, peper, notemuskaat en botter.*

Boekweit, ja, tegenwoordig is et in oonze wereld wat biezunders, bi'jveurbeeld om bier van boekweit te drinken of om een pannekoeke van boekweit te eten. Et gelt as riekelik gezond en netuurlik. Lange leden atten ze hier bi'j omme ok *boekeweitbolle/boekweitenbolle* en ok *boekweitenbri'j*. *Boekweitengrutten* was trouwens vroeger ok 'pap van boekweit die men heeft gegrut', mar datzelde woord betekende ok 'geplette, gebroken boekweitkorrels' en van die korrels kookte ie ok wel *posstro*.

Posstro is trouwens etzelde woord as Nederlaans 'potstro'. Et wodt in et *Stellingwarfs Woordeboek* zo omschreven: 'meelgerecht van o.m. de volgende samenstelling', en dan komt d'r een hiele opsomming. Hiere laot ik uut et *Stellingwarfs Woordeboek* even wat zinnegies uut verschillende dörpen op 'e bodden kommen, en daor bliekt uut dat *posstro* op verschillende menieren eten wodde. Kiek mar:

Ie brengen melk an de kook, daor struj ie mael in tot et dikke wodt, en dan eet ie et mit spekvet en stroop; en ie hadden ok 'riezen potstro', dan haj' dunne riezenbri'j en die maekte ie dikke mit mael. Die zin mit gegevens komt zo uut Buil. Uut Steggerde kwam ditte: *Potstro is anreurd mael; vroeger mit zute melk en boekweit, of bloem; ie konnen ok maelenriezenbri'j mit wat mael anmengen, dan wodt et wat stief, en dan gaoj' et eten mit brune suker en botter.* Neffens infermaosie uut Der Izzerd kon et ok gaon om een mingsel mit waeter en soepe; aandere dörpen gavven weer dat d'r kookte ries in zitten kon. En et *Stellingwarfs Woordeboek* geft et veerder ok nog wel weer wat aanders.

Een hiel aander soort eten is *jan-in-de-zak*, een woord dat ok zo in et Nederlaans veurkomt. Et hiette trouwens op 'e Haule, in Makkinge en Ni'jberkoop ok wel *jan-in-'t-hemd*, en in Ni'jtriene wel *jan-en-hendrik-in-de-zak*. Et was 'in linnen of katoenen doek gekookte meelspijs (soms met een stukje spek middenin), veelal gegeten met stroop en spekvet of boter', zo zegt et *Stellingwarfs Woordeboek*. Et gong daorbi'j ok wel om *boekweit*. Kiek es naor disse zinnegies: *Maendags wodde vaeke jan-in-de-zak eten* (uut Peperge-De Blesse), *Ie kun jan-in-de-zak as een heufdmaoltied eten, mar ie kun et ok koold eten* (een zinnegien uut Der Izzerd), *Jan-in-de-zak nammen we vaeke mit naor 't laand; et was in plakken sneden, mit botter en stroop d'r op* (een zinnegien uut De Fochtel), *Jan-in-de-zak sneden we tot mooie gladde plakkies mit ni'jdraod* (een zinnegien uut Spange).

Wat 'gewoner' andoende soorten eten weren bi'jveurbeeld *haeverbri'j*, dat was van haevermael, *haevergottenbri'j* (van *haevergotte*), *haevermoutenbri'j* (van haevermout) en zo haj' ok *roggenbri'j* en *roggenprip*. Dat laeste was rogge die kookt was in waeter of melk, et hadde ok wel de benaeming *roggenprut*. En wat docht ie van een lekkere *roggenpannekoeke*. Da's weer es wat aanders as iene van boekweit!

Netuurlik, d'r was vule, vule meer, en dat zuwwe hier niet allegeer perberen te numen. En zo haj' ok biezundere snupies, zoas de *haeverstropit(te)*. Dat was een geel, had snupien daj' veural bruukten aj' verkolen weren. Om mar mit wat biezunders bi'j een hiel aandere gelegenhied of te sluten: hoe liekt et jow toe wat te nemen van de branewien mit rezienen uut de *branewienkoeme*. Die was rond en van glas, mit een inkeping veur de lepel. Die koeme gong rond en elk bruukte mit dezelde glaezen of zulveren lepel een lekker scheppien van de

branewien op rezienen. Misschien ok wat veur jim, lezers, dommiet mit oold en ni'j? Of toch liever nog deurzuken naor wat eers? Snuup dan zels nog mar es veerder in et *Stellingwarfs Woordeboek...*

Trouwens, de Stichting Nederlaanse Dialecten het in 2005 een hiel boekwark uutgeven dat gaot over benaemings van alderhaande gerechten in de streektaelen en dialekten. Wie op dit terrein dus ok buten oons gebied es wat ommekieken wil, kan mit dat boek netuurlik al aorig wat. Et hiet: *Het Dialectenboek 8. Proeven van dialect. Een kijkje in de keuken van de Nederlandse dialecten. Onder redactie van Veronique De Tier, Ronny Keulen en Jos Swanenberg.* (Groesbeek, 2005). Mar ok de grotere woordeboeken uut aandere patten van et Nedersaksische gebied en uut et Friese Fricslaand hebben netuurlik vri'j wat te bieden.

Koop Gorte

WINTERSE KOST

Winterdag kregen we as gruunte ok vaeke sniedebonen uut de Keulse kruke. Dat bin lange bonen die an, of bi'j, de stokken gruuiden. Bi'j de zoemerdag plokten we de bonen, puntten ze en dan kwammen ze deur de bonemesiene om ze an schiefies te snieden. Daornao kwammen ze in de kruke mit zoolt d'r deurhenne. As d'r genoeg in de kruke zat, kwam d'r een ketoenen doekien over en dan een rond, hooiten deksel, dat percies in et gat paste. In de midden had et deksel een boorgat, waor aj' krek mit de vinger in konnen. Op et deksel kwam nog een dikke balstien veur et androkken.
Ie konnen de bonen niet vot-en-daolik eten, ze mossen eerst een posien staon. Mit een maond of drie koj' d'r dan wel een maoltien van eten. Ie mossen ze dan wel ien of twie keer ofwassen, aanders weren ze te zoolten. We kookten ze vaeke mit wat witte bonen die we de aovend d'r veur eerst in de wieke zet hadden. D'r kwam ok nog een lekkere, groffe metwost in. V teminen zullen d'r neffens de geleerden wel niet in zitten, mar ie kregen et ok niet elke dag. Mar et was, en is, een traktaosie, en een gebakkien kriej' ok niet elke dag!

('Winterse kost' ston eerder in de Stellingwarver Spreukekelinder van 2003.)

Jannes Westerhof

Dat vien ik now een mooi boek

Hej' krek twie prachtige boeken lezen, die pas uutkommen binnen, en dan kriej' de vraoge: wat vien ie now een mooi boek. Welke moet, ik kiezen, docht ik drekt. *Suikerspin* van Erik Vlaminck, een Vlaming vanzels, of *Godenslaap* van Erwin Mortier, die aandere Vlaming die ok zo goed schrift. Over beide boeken is vule te vertellen, krek as over de schrievers die in oons laand nog niet zo bekend binnen. Dan flitst et deur je henne: waoromme iene van disse twie boeken? Waoromme niet iene van heur aandere boeken. En dan: waoromme niet iene van aandere schrievers, zoas Milan Kundera, Sándor Marai, of Bohumil Hrabal, om mr wat buten laanders te numen, of, dichterbi'j, Willem G. van Maanen, Willem Frederik Hermans of, nog dichterbi'j, Gerard Nijenhuis of Johan Veenstra? Te vule om op te numen. Mar dan komt et…, 'et moet wel over eteri'je gaon, want dat is disse keer et thema van *De Ovend*'. Kiek, dan wodt de keuze nog muuiliker, want over dat onderwarp lees ik nooit wat. Ik bin gien 'culinair avonturier', ik ete wat de pot schaft en dat doe ik mit vule nocht. Op 'culinaire hoogstandjes' van beroemde koks zit ik niet drekt te waachten. Koken is prachtig, mar krek as parresjutepringen, doe ik et liever niet zels.

De eerste gedaachte is daj' op et gebied van eteri'je gien boek kennen, laot staon een mooi boek. Mar een meenske wil toch aorig wezen, in elk geval niet drekt bot wat weigeren, zodat ik toch nog es over de vraoge naodocht. Dan dot blieken dat d'r toch nog wel wat romans en verhaelen binnen waor eten an de odder komt. Vaeke wodt dan allienig vermeld wat d'r eten wodt en hoevule en dat is niet de reden daj' ien van die boeken mooi vienen. Via de literetuur kwam ik liekewel op een prachtig boek over zaeken die mit eteri'je van doen hebben. Et is *Het dovemansorendieet* van Maarten 't Hart, mit de ondertitel 'Over zin en onzin van gewichtsverlies'. Naost al zien romans en verhaelen het disse schrievER ok een stokmennig essays schreven, waorvan dit et laeste is. De titel van et veurig jaor verschenen boek geft al an dat de schrievER niet et idee het dat zien dieet vule naovolging kriegen zal. As hi'j et het over de 84 op alfabet vermelde dieten van de Wikipedia, zol daor onder de d zien dieet staon moeten. Niet iene wil an et dovemansorendieet, zegt hi'j, ok al waorborgt et basisprincipe d'r van risseltaot. Et is gien wonder dat niet iene d'r aan wil, want et dieet is kot, mar krachtig: 'hoe onsmakelijker het eten, hoe minder je nuttigt, hoe minder je aankomt'. Et is een humoristisch boek, waor van alles in an de odder komt. Niet allienig de zin en onzin van gewichtsverlies, mar ok de zin en veural de onzin van de boeken van de dieetgoeroes. Om bi'j et gewichtsverlies te beginnen: de onzin van et dattig menuten bewegen per dag. Nog al wat gemienten hebben veur die aktie vule geld uutgeven, mit as toppunt van onzin de grote oranje bodden onder de plaetsnaemen. In de gemiente waor as ik wone staot d'r op 'Westerveld beweegt' en daoronder: '30 minuten bewegen'. Ie moe'n wel dag en naacht op bedde liggen om dat niet te haelen. Dattig menuten! Dat is totaal belachelik, zegt Maarten 't Hart. Et levert vri'jwel niks op, op zien hoogst de verbraanding van een 'mariakaakje'. Wil bewegen him vertaelen in gewichtsofnaeme, dan moej' neffens him de hiele dag deur bewegen. En dat kan ok aj' zoe'n tuun hebben as hi'j: schoffelen, wieden, spitten, hoolthakken, zaegen, blokken verslepen, snuuien, zi'jen, mi'jen, timmeren, de bok verzetten, de

kiepen voeren, mar ja, de meerste meensken hebben niet zoe'n tuun en zollen him begriepelikerwieze ok niet hebben willen. Wie vule beweegt, het meer trek en et meer. Om ien oons vet te verbranen moej' twie uren intensief tennissen. Weinig bewegen is niet een belangrieke oorzaeke van overgewicht, nee, d'r is mar iene faktor waor et om gaot en dat is de voedsel- en vochtopnaome. Daor gaot et boek dan ok veur een groot pat over, mar Maarten 't Hart komt mit veul anekdotes en volgt nogal wat ziedpaeden zoas in al zien essays. Bi'jglicks et pad van de tael. Zo maj' neffens de biebelboeken Leviticus en Deuteronomium sommige dieren niet eten. As vader uut de Staotevertaeling veurlas heurde hi'j dat daor de schuifuit bi'j heurde. Mar vader, oolderlingen en domenees wussen niet wat dat veur een beest was. Een kri'jespotter zee dat et een ooldhollaans woord veur roerdomp was. Jammer genoeg was et perbleem daor niet mit oplost, want in de Staotevertaeling kwam de roerdompe ok drie keer veur en ie konnen je toch niet veurstellen dat de vertaelers etzelde Hebreeuwse woord de iene keer mit roerdompe en de aandere keer mit schuifuit vertaeld hadden. In de 'Nieuwe Vertaling' uut de jaoren vieftig was in Leviticus en Deuteronomium de schuifuit een oehoe wodden, mar in Jesaja een oele. Now had Luther et ok over een oehoe, mar die was nao wies beraod in de ni'je Duutse vertaeling veraanderd in bi'jevreter. De Willebrodvertaeling van 1975 maekte d'r een ibis van. Et is dudelik dat de vertaelers d'r op uut weren de geleuvigen te bedotten, zegt de schriever. Een nog grotere verrassing brocht de Groot Nieuws Bijbel van 1996. Daor is de schuifuit een 'ransuil' wodden. Mar de 'ransuil' komt in de woestijn niet veur en in Palestina hooguut as dwaelgaast. Waoromme zoj' dan et volk daor verbieden zoe'n voegel te eten? Een flink pat van et boek gaot over etenswaoren, wat kuj' beter wel en wat kuj' beter niet eten. As bioloog wet hi'j daor et neudige van en hi'j kan d'r boeiend over vertellen. Mar zien erverings as bakkersknecht en slaachtersjonge in Maassluus maggen d'r ok wezen. Een stokkien daorvan: '... maar ik weet wel dat ik dankzij mijn slagerijervaringen griezel van worsten en vleeswaren. Vooral worsten zijn dumpplaatsen voor alles wat niet meer rechtstreeks over de toonbank kan gaan, dus eet nooit worst in enigerlei vorm. Met kankerverwekkend nitriet wordt bovendien de houdbaarheid vergroot. Mijd alle rookworsten. Mijd kroketten. Mijd bitterballen. Dat zijn even zovele afzetmogelijkheden voor zaken zoals onder meer paardenvlees van lijkkoetsknollen die nimmer verhandeld hadden mogen worden of die reeds lang over hun uiterste houdbaarheidsdatum heen waren. Bovendien zitten ze boordevol geniepige davervetten, die zich om je middel heen winden zoals een python zich rond een prooi slingert. Daarbij komt nog dat bijvoorbeeld kroketten gehuld zijn in paneermeel. Van die melige troep word je niet alleen zwaar, maar bij het frituren ontstaan daarin advanced glycation endproducts, afgekort AGE's. Dankzij die afkorting weet je terstond wat die endproducts veroorzaken: je wordt er vroeg oud van'. Die kroketten en bitterballen is tot daor an toe, mar gien rookwost meer bi'j de boeremoes zal toch niet mitvalen. Gezond eten is vule belangrieker veur et gewicht en langer leven as beweging. In de 19e en et begin van de 20e ieuw beweugen de 'hogere standen' nauweliks. Alderdeegst in mien jeugd, zegt Maarten 't Hart, zag ie de echte notabelen, burgemeesters, notarissen, tanedokters, schipswarfdirekteuren en hun echtgenotes nooit op 'e straote. Die kuierden niet, die fietsten niet, die deden niet an sport, die leuten heur vervoeren in auto's. De kaanseltrap op en of, dat was zoe'n betien de ienige lichemsbeweging van een plattelaansdomenee. Die korpulente dominees wodden gemiddeld oolder as heur gemienteleden, die meerstal de hiele lange dag lichemsbeweging hadden.

'Toch waren al die negentiende-eeuwers niet allemaal zwaarlijvig, terwijl ik nu onophoudelijk, als ik van Leiden naar Warmond fiets, van die puffende, akelig vette oude joggers inhaal, en ik, vlak voor ik het dorp in fiets, uit het fitnesscentrum van de Pro Life Factory steevast dames naar buiten zie wankelen die op een schilderij van Rubens niet uit de toon zouden vallen.' Nederlaand is de laeste tien jaor meer bewegen gaon, mar van een ofvlakking van et de hieltied meer veurkommen van overgewicht is gien spraoke. Wellicht, zegt de schriever, is et tied om de keihadde waorhied onder ogen te zien dat juust de fitnesscentra overgewicht eerder in de haand warken dan effektief bestrieden. En aj' d'r mit stoppen slat de vadsighied genaodeloos toe. Wie van de fiets overstapt op de auto komt rap kilo's an, mar wie van de auto overstapt op 'e fiets raekt de overtollige kilo's nauweliks kwiet.
Gezond eten dus, mar dat vaalt niet toe, want haost alles is of komt tegenwoordig van maïs. Ie hebben al maïskiepen, mar de maïsmeensken kommen d'r an. Al die moddervette Noord-Amerikanen bin maïsprodukten. De koenen, varkens en kalkoenen wo'n d'r mit vetmest. De biefstokken wo'n in maïskiemeulie bakken. De whisky wodt uut maïs stookt en maïsstroop zit in tal van voedingsmiddels. Gelokkig staon in et boek gezonde (en eetbere) recepten en hiel wat adviezen over wat wel te eten. Butendat koj' deur et lezen van dit boek op et idee om toch boeken over eten te lezen. Zoas bi'jglieks *Een pleidooi voor echt eten* van Michael Pollan. In dit *Manifest van een eter* wodt dudelik maekt dat echt eten uut beeld raekt en vervangen wodt deur 'voedingsstoffen'. Of *Gezond leven, bezield eten* van zuster Chiara Bots, heufd van de kloosterkeuken in Megen, die een pleidooi hoolt veur mit andacht koken, mit eerbied veur de eerde en meens en dier. Ze bruukt (biologische) streekprodukten. Zo koj' nog tot et lezen van 'de gids die ervoor zorgt dat u zich niet langer vergiftigt' mit de titel *Wat zit er in uw eten?* waor 'Let op! Gevaar!' boven staot. Dat boekien lat de betekenis zien van alle E-nommers die op al die produkten uut de supermarkt staon. E staot niet veur vitamine E, mar veur Europa en dat is in dit verbaand niet zovule goeds.
Aj' van al die gezondhiedsadviezen zat binnen, pak ie nog es *Suikerspin* van Erik Vlaminck, een fascinerend boek over meensken an de onderkaante van de maotschappi'j. Tot je verbaozing ziej' dan een zin waor aj' een betien overhenne lezen hadden, mar die aj' now mit meer andacht bekieken. 'In het gedacht dat ze ervan vermageren, betalen ze zelfs pakken geld om zich in het zweet te rijden op een stilstaande fiets in een fitnesscentrum' zegt ien van de heufdpersonen. Hi'j konstateert et, mar et verbaost him warschienlik niet echt, want 'een mens zit vastgeklonken aan zijn lot gelijk een kanarievogel gekloot is in zijn kot' konstateert hi'j laeter. Maarten 't Hart geft liekewel an daj' zels wat doen kunnen an je lot.
Lezen is spannend en kost vule energie. In biebeltheken ziej' dan ok minder meensken mit overgewicht as in de welness- en fitnesscentra!

Jimmy Visser

Suke en Laogien

Suke en Laogien hadden et hielendal had mit mekeer. Et akkedeerde al een tied niet meer. Now mos d'r rechtdag holen wodden. Tegere, as stel, was heur levensopdracht om zovule meugelik vrouwluden te verleiden om heur mit vaosie naor binnen te warken. Ze hadden dat jaorenlaank mit grote nocht uutdreugen. Een winstpercentaosie veur de grote baos Uutboeker van haost 100. Op de loopbaeneledder weren ze in de loop van de jaoren haost bovenan telane kommen. Dat wollen ze graeg. Krek onder baos Uutboeker. Dan zollen ze ok de slaachtoffers mit uutzuken meugen. Ze speerden al jaoren plaeties van medellen mit anorexia. Dat was ommes de doelgroep.

Ze konnen et meerste verdienen as ze nietvreters dattig kilo ankommen laoten konnen. Dat was honderd euro de kilo. Now, dat zol slagroom op de sukelaodesoes wezen. Dat was heur droom. Veur de helte van die pries deden ze now heur stinkende best bi'j de Weigth Watchersklub en Herbalife.

De keunst bi'j Weight Watchers was om je de eerste weken bi'j de proefpersoon goed gedeist te holen. De proefpersoon was dan ontieglik motiveerd en dan mos ie ofwaachten. Nao de dadde weke koj' d'r wel een flikkien op ofsturen. Och, dat iene flikkien zol et him niet doen. Dan leupen ze wel naor de brievebusse. Et was haost zoveer dat ze ok et twiede flikkien in de smachtende mond douwden. Nee, toch mar niet verstaandig wezen. Wilskracht tonen. Suke en Laogien wusten deur ervering dat dit de besten veur heur buse weren. Dat soorte van principes weefden ze meraokels gauw mit of. In week vufe was d'r altied wel een jaordag. Now, geheid wodde daor goed inneumen. De besten nammen ok nog een advekaotien mit echte slagroom. Dat bussegoed was toch mar surregaot Iene, daor wollen ze et disse keer mar bi'j laoten. De gaastheer zorgde d'r wel veur dat et twiede glassien ok vuld wodde en dan leuten ze dat wis niet vol staon Suke en Laogien geneuten van disse vrouwluden. Ze wusten wel dat ze de zesde weke niet op de klubaovend kommen zollen. Dat was niet handig. Dat heurde d'r bi'j. Krek as de smoes waor ze de ere weke weer mit kwammen. Et weegmement was et hoogtepunt van de aovend Netuurlik een kilo d'r bi'j. Dat was de eerste weenst Mit heur beidend hadden ze bi'j elke klub zoe'n zeuven vrouwluden in de begeleiding naor een hoger gewicht Et was veur Suke en Laogien haost willewark. Een protte wark hadden ze niet van disse klub. De iene was wat vlotter mit de kilogies d'r bi'j as de ere, mar uuteindelik hadden Suke en Laogien dikke weenst

Bi'j Herbalife weren ze bi'j de perduksie an et wark. In alle zakkies mit nep-eten deden ze een scheppien minder. De Herbavrouwluden vergongen zo van de honger en deden heur al gauw weer tegoed an wat lekkers

tussen de shakes deur. De vrouwen weren dan al zo depressief dat de beste remedie sukelao was. Dat warkte troostend. Deurdat ze goed verdienden, konnen ze et heur permitteren en gao om et hottien naor een workshop sukelao verwarken. Veural et zels bonbons maeken was favoriet. Et aldermooiste was een sukelaodebad, mar dat kon Bruun niet altied lieden. Ze hadden et goed tegere. Ja, hadden, want now was et hieltied hommeles. Et was kommen deur een boek. Dat boek was een warkwoord wodden. Sonjabakkeren. De baos had heur zegd dat ze heur daor op gooien mossen. Laogien was d'r bliede mit. Suke veurzag perblemen. Laogien docht daor neffens Suke vusen te licht over. Ze had et boekien deurlezen en nargens, ja echt nargens, een riegel lezen wat een schuldgevuul oproepen kon. Schuldgevuul was een eerste vereiste in heur vak. Van schuldgevuul kwam uuteindelik niet motiveerd wezen en dat gaf et belangrieke jo-jo effect. Daor mossen zi'j et van hebben. Dat brocht heur spiekers. De saemenwarking lokte veur gien meter meer. Et wark brocht haost niks meer op deur de ruzie. Hier mos een aende an kommen. Ze gruuiden uut mekeer. Op zoe'n mement hej' de poppen an et daansen. Beide keken ze now en dan al es naor wat eers. Suke flirtte al wat mit de Sukerpot en Laogien mit een Laoban, een grote luie kerel, die heur wel veur him warken laoten wol. De uutstappies die ze maekten mit de aander, maekten dat heur liefde veur mekeer in et slop telane kwam. Baos Uutboeker weefde mit heur of deur ze beidend een goolden haanddrok te geven en heur toegelieke in et nekvel te pakken en uut de zaek te zetten. Suke gong wieder in Sukerpot en Laogien mit Laoban. De tied zal uutwiezen as ze d'r beiden gelokkiger van wodden binnen.

Attie Nijboer

Kastkiend

Et kastkiend in mi'j
droomde van een wit klied van sni'j.

Van lochies in een boom van goold,
in huus hangt de geur van dennehoolt.

Van smoek bi'j mekere schoelen,
om de 'feestelike' taofel staon een protte stoelen.

Een kastkuier lopen deur de vostige netuur,
opwaarmen an een hiel groot hooltvuur.

Van steerns die flonkeren an de inkzwatte locht,
zo ha'k mi'j, as kiend, de kastdaegen bedocht.

W.H. de Vries - historikus '40-'45

De oorlog in de Stellingwarven - 69 -

We hebben oflevering 68 in *De Ovend* van oflopen oktober besleuten mit te vertellen dat oonze beide joodse onderdukers Jacob Slager en Lowie de Leeuw een ni'j onderduukadres vunnen hadden in et Blesdiekiger veld bi'j de femilie Otte en Fietje de Boer-Bogaart mit heur beide kiender Johan en Sjoerd. Ok hebben we uut de doeken daon dat de vader van Fietje, tegere mit twie zeunen, een grote boerderi'je hadde in de Haarlemmermeerpoolder waor tientallen joodse onderdukers een liefdevol onderdak vunnen hadden, waoronder 32 joodse kiender. Et kon niet uutblieven dat de S.D. (misschien wel deur verraod) dit te weten kwam en de ramp was kompleet. Een grote razzia van de bloedhonnen volgde en haost iederiene wodde pakt, ok alle kiender. Liekewel de bewaeker van de kiender. (een S.D.-er) wodde doodscheuten en de kiender bin allemaole redded en ontkommen, mar ze hebben wel een peer uren in de slootskaante en half in et waeter legen.
Tot zoveer et verhael in de veurgaonde oflevering.

'De beide zeunen, Willem enTeunis, konnen ontkommen, moesten onderduken en bin vlocht naor heur zuster en zwaoger in Blesdieke. In de kraanten kwammen opsporings- en anholingsbevelen en op de anholing van de beide breurs kwam een beloning te staon van twie keer 5000 gulden en dat weren in die daegen grote bedregen. Veur Lowie en mien persoon wodde et veul te geveerlik om mit die twie deur de Duutsers zochte personen onder ien dak onderdeuken te zitten, dus moesten we ommekieken naor een aander onderkommen. In et donker bin we vertrokken en weer weerommegaon naor Stienwiek, naor mien femilie in de Gaasthuusstraote. Nao overleg mit de femilie bin mien neef Izak en de eerder nuumde Jan Oomes d'r weer op uut gaon en in Gieteren vunnen ze veur oons beide gelokkig weer onderdak bi'j de binnevisser Nijenhuis. De ere dag bin we via Zuudvene, grotendiels deur de laanderi'jen, naor et ni'je adres an de Beulakerweg gaon. We moesten op de zoolder slaopen, mar van dat slaopen kwam niet vule terechte. Op oons ni'je onderduukadres hadden wi'j een alliendstaonde man as buurman, en die hul d'r vremde gewoonten op nao. Veur de verwaarming was hi'j an et hoolthakken en dat dee hi'j bi'j veurkeur om middernaacht henne. Dat vun hi'j de meerst geschikte tied. Now wi'j niet, want dat gebook klinkt veer, veural as et naachs stille is. Van slaopen kwam dus niet vule terechte.
Tiedens mien onderduuktied in Gieteren kwam ik nao een hiele tied weer in kontakt mit mien breur Moop. Ik hadde him deur de onderdukeri'je in roem een jaor niet meer zien en wat was dat een vremde kennismaeking nao zoe'n tied. Uterlik ommetoverd van een keurige jongkerel tot een vri'jbuiter: de pette schieve op, een oolde kotte, leren jasse mit een versleten riem, leren leerzens, een eupen boezeroen mit een te kotte flewielen zwatte klepbroek die warschienlik uut 1900 stamde. Butendat hadde hi'j, om et gehiel kompleet te maeken, een zwaore knuppel bi'j him veur as de nood an de man kwam om zien mannegien te staon.
Ik hebbe him wel drie keer op en daele ankeken. Daor staot now zoe'n jonge veur je van achttien jaor. Wat hadden we mekeer een hoop

te vertellen. Mar nao een half ure docht ik, wat vremd dat hi'j, al was et slim waarm in et kleine kaemertien, zien pette op hul. Daorom vreug ik him waoromme hi'j zien pette niet ofzette. Dat was neffens him niet neudig.
Nao een tietien wodde mi'j dit toch te bar en ik trok him zien pette of. Et effekt was biesterbaorlik! Een 'damslaoper' zol d'r jeloers op west wezen. Et was niet te geleuven, et haor golfde him over de schoolders. Gelokkig hadde ik mi'j in de oflopen aanderhalf jaor ontpopt tot een betrekkelik goeie barbier, die de onderdukers van tied tot tied een goeie beurt gaf. Besleuten wodde, ondaanks de neudige tegenhaspeleri'je van Moop, zien haor in te kotten. Et verleup veurspoedig, totdat op een bepaold mement zien rechter oorlellegien tussen de aachterkaante van de krusing van de schere kwam. Stilte... zien nekke leup verveerlik rood an en mit muuite kon ik mi'j goedholen en mien lachen bedwingen. Nao een peer tellen wodde de opperaosie deurzet en zien uterlik ondergong een tetaole veraandering. Totdat, ik wete nog niet hoe et kwam, en et was mi'j bi'j aanderen nog nooit overkommen, de historie him herhaelde. Ik kon nog net een sprong naor aachteren maeken om zien geweldige zwaai te ontwieken. Onneudig te zeggen dat dit et aende was van mien knipaksie.
Op et adres an de Beulakerweg bin we mar een peer maonden west. Et wodde beter acht om naor et centrum van Gieteren te verhuzen, naor de dochter en de schoonzeune van de femilie Nijenhuus, Jan en Klaasje Petter. Et huus van die meensken was een pat van een grote boerderi'je. In et grootste pat woonde de femilie Schra en in et aandere diel de femilie Petter. Jan Petter was arbeider en we heurden d'r vule over et zwaore leven as turfstikker, rietsnieder en veerder veurkommende anverwaante warkzemheden. Ik hadde een hoop respekt veur disse opgeruumde man mit zien goeie kerakter.
De huzen in Gieteren staon hiel dichte op mekaander en dat, tegere mit de zeldzeme ni'jsgierighied van de meensken daor, maekte dat we hiel veurzichtig wezen moesten en veural niet te dichte bi'j de raemen kwammen. An de overkaante van de gracht, recht tegenover oonze boerderi'je, woonde de melkventer Anne 'Pap'. Hi'j veurzag mit zien punter de meensken van Gieteren van melk en ok van alderhaande soorten bri'j, vandaor zien bi'jnaeme Pap. Et geveerlike in die man was, daj' him poletiek niet vertrouwen konnen. In de omgeving van Gieteren kwammen de hieltied vaeker razzia's veur op onderdukers, op joden en ok op jongkerels, die veur et wark in Duutslaand in anmarking kwammen. De onderdukers in Gieteren bin destieds deur een goed waorschouwingssysteem goed bescharmd west. Alderdeegst ok deur burgemeester Voetelink zels en deur een him bekende vertrouweling. Onder et mom van inspektie op de broggies en batten wodden de anwoners naor buten reupen dat d'r wat an et onderhoold mekeerde. Zonder dat dit naor buten toe opvul, was de juuste bosschop veur de betrokken meensken dudelik. Tegen donker bin Louis (Lowie) en ik mit mien breur Moop en Bram Krammer uut Zwolle, die een peer maonden eerder bi'j de femilie Schra kommen weren, die naacht mit de punter deur een peer sloties naor een wat beschut plakkien mit bomen gaon. Daor hebben we de naacht deurbrocht, slaopende tussen de koenen, op een zeil mit een peer dekens. Doe we de ere morgen, vlak veurdat de zunne opkwam, weerommekwammen, beseften we dat burgemeester Voetelink oons leven redded hadde. D'r was naachs een overval west en deur zien toedoen weren we de daans ontsprongen. Veur de femilie Petter was et now een ofwarkte zaek en ze weren van miening, dat we rustig bi'j heur blieven konnen. Wi'j weren liekewel van dit alles zo schrokken en zenewachtig wodden, dat we besleuten om nog dezelde naacht op een eer plak een goed hennekommen te

Op et arf van de boerderi'je van Johannes Boogaart in de Haarlemmermeerpoolder, tiedens de razzia op 6 oktober 1943. De onderdukers moesten van de S.D.-ers allemaole op de grond liggen gaon. Disse foto is warschienlik nemen deur iene van de S.D.-ers. Wi'j vunnen him mit nog aandere foto's op een beurs.

zuken. Had Pé Vredenburg niet tegen oons zegd: 'Jonges, as jim ooit in nood kommen, kom dan bi'j mi'j.' Et was al aorig duuster doe vier beheurlik zenewachtige jongkerels op pad gongen. We kwammen deur de Gieterse poolder, via de Paosloregel naor Blesdieke. Wonder boven wonder zaggen we haost gien meenske. Iederkeer gong d'r iene veuruut om te kieken as alles vertrouwd was. Daordeur wodde et een lange reize van zowat drie uren veur we bi'j Pé en Rike anklopten.
Nao de koffie gong Pé hiel kerdaot te wark. 'Louis en Jaap die ken ik en dat is dus in odder. Zi'j moe'n mar naor mien zuster en zwaoger Marie en Gerard Schotman. Moop en Bram, die ken ik niet, dat risiko nemen wi'j zels wel.'
Een half ure laeter bin Louis en ikke deur Pé naor de femilie Schotman brocht. Ze hadden een klein husien mit twie bedsteden, in de iene sleup et echtpeer en de aandere wodde veur oons klaormaekt as slaopplak.
Overdag hadden wi'j bi'j de femilie Schotman niet vule te doen. Wat lezen, dammen, schaeken, eerappels schellen en aandere huushooldelike klussies. Ok hebbe ik leerd wolle te spinnen, wat wel aorig wark was, as de schaopevacht mooi schone was. As et donker wodde, gongen we et heideveld in om mit aandere onderdukers wat te praoten. In et kleine bedoeningkien van Gerard en Marie Schotman was et een onbegonnen zaeke om een beheurlik schoelplak te maeken veur as de nood an de man kommen zol. Louis en ik besleuten daoromme om vlakbi'j in de struken een ondergroons slaopplak te maeken. We hebben een koele maekt van twienenhalf bi'j twie meter. De grond die hier uut kwam ver-

spreidden we over een hiele oppervlakte. Dat was een hiel wark. Doe boomstammegies vlak naost mekeer d'r overhenne, daor stro en takken over en as laeste gröszoden. De ingaank van oons slaopplak zat verscheulen aachter een dikke brummelstruke, diej' eerst veurzichtig een betien an de kaante schoeven moesten, veurdaj' in oons schoelplak kommen konnen. Nao d'r iene naacht in slaopen te hebben, wussen wi'j al wat d'r fout was an oons slaopplak. De vloer helde naor iene kaante of en nao die naacht weren de gevolgen vuulber en ok zichtber. Ik sleup an de leegste kaant en de ere morgen lag Louis hielemaole tegen mi'j anscheuven, wiels ik mit mien heufd tegen et zaand lag, mit et gevolg dat de nekke en et haor daor vol mit zatten. We weren et d'r over iens dat dit in et vervolg vermeden wodden moest. De ere morgen was de situaosie liekewel krek zo en de stemming wodde d'r niet beter op. De dadde morgen was et zoveer, dat we niks meer tegen mekaander zeden. We kreupen uut et hol... kreunden en steunden... en even laeter hadde Louis een dikke lippe en ik een verstoekte doeme. De mouwen van oonze beddejassies hongen d'r bi'j, mar oonze opkropte woede weren we kwiet. De zenuwen hadden oons even de baos west, mar now weren we weer in et reine. D'r wodde veerder mit gien woord meer over praot, mar Marie Schotman het oons wel even vremd op-en-daele an staon te kieken. Meugelik het ze begrepen dat we an et bakkeleien west hadden.'

Hier laoten we oonze onderdukers mar weer aachter en gaon in de volgende *De Ovend* veerder mit et verhael.

Roely

Genot

Eupen en bloot
ligt hi'j te pronken
ropt me, lokt me

evenpies verzet ik me
kere him de rogge toe

Te laete
hi'j zit me al in 't heufd

mit dichte ogen zie 'k
de verleidelike rondings
roeke de opwienende geur

et verlangst wodt te groot
ik happe toe
zette de tanen in die dikke

rumbone

Roely

Preensessien Nooittevree

Preensessien Nooittevree
wil gien brood, lust gien thee
van beschuten gaot ze gillen
een bod brinta dot heur rillen
sop, eerpels en vleis
smit ze dwas deur et peleis
gruunte fruit vint ze echt vies
ze griezelt ok van druege ries
Preensessien Nooittevree
lust alliend mar hagelslag
dus dat et ze de hiele dag.

W. de Jong

De brummelzuker

De netuur in Appelsche levert van alles op, mar ie moe'n al weten waor aj' et vienen kunnen. Iene van de netuurperdukten die altied deur iederiene zocht wodt bin de brummels. Daor kuj' lekkere sjem van maeken. Mar weet ze mar es te vienen. Meerstentieds bin eren jow al veur west en kuj' nog wat ressies plokken. De kiender wodt in augustus een pottien in de hanen drokt mit de bosschop om veur een veurraotien lekkere brummels te zorgen. Waor die dan haeld wodden moeten, wodt d'r niet bi'j zegd. Et levert dan vaeke ok niks op. Pieter mos veur himzels zorgen. De kiender weren de deure uut en zien vrouw was uut de tied raekt. Dat as hi'j brummels hebben wol dan zol hi'j d'r zels veur zorgen moeten. Een pottien in de fietstasse en d'r op uut.
As kiend was Pieter al gek op brummels west. As hi'j d'r op uut stuurd was om ze te zuken dan was de boek meerstal wel vol wodden, mar et pottien dat hi'j mitkregen hadde niet. Nee, dat hul niet over.
Now hi'j oolder wodden was en allienig aachterbleven, moch hi'j stomme graeg deur de dunen en bossen fietsen. Mar ok de ni'je ontginningsdiekies moch hi'j graeg langes gaon. Op een dag hadde hi'j een brummelstruke vunnen waor nog wel wat an zat. Doe hi'j daor lekker van de brummels an et eten was, kwammen d'r een peer vrouwluden an fietsen. 'Zo Pieter, bin ze lekker? Bin d'r ok nog een peer veur oons over?'
'Now,' zee Pieter, 'ze smaeken wel aorig heur, mar et is niks vergeleken mit die van de pollen an et aende van de weg.'
De vrouwluden zetten daor op an en Pieter kon mooi deureten. Niet zo veul laeter zag hi'j in de veerte de vrouwluden d'r al weer an kommen.
'Zo, bin jim daor al weer,' zee hi'j.
'Ja, wat doch ie dan, daj' oons zo lange veur de gek holen konnen? D'r was daor gien brummelstruke te bekennen.'
'Now,' zee Pieter, 'dat is ok gek, die brummels daor weren hatstikke lekker. Ik daenke dat de vrouwluden die daor hennegaon binnen ze zo lekker vunnen dat ze de struke d'r bi'j opeten hebben. Aanders zol ik et niet weten.'
De aorighied was d'r vanzels now wel of. As d'r twie voele vrouwluden bi'j jow struke an et plokken slaon, dan kuj' d'r wel mit opholen. Dan mar op huus an.
Et pottien mit brummels wodde in een pannegien daon en op et vuur zet. Dat kon him now zels wel redden, docht hi'j. Mar even de kraante lezen.
Even laeter kwam d'r him een vremde locht in de neuze. Hi'j mos mar es even in de keuken kieken gaon. Uut et pannegien kwam een walm van anbraand spul. Et was al hielemaol zwat en et blikken pannegien gloeiend. Hi'j kon nog krek de deure eupendoen en mit een natte doek de stele van et pannegien an zien hanen velen. Mit een grote zwaai het hi'j et de tuun in mieterd. Daor het et nog jaoren legen. Dat heb ie d'r now van aj' alles veur jezels hebben willen. Et was allemaole veur niks west. Gelokkig was hi'j ze niet allemaol kwiet...
Kienderstreken leer ie nooit hielemaol of. De mooisten en de diksten weren ok now niet in et pottien gaon.

Al ettelike keren bin Annie en Joop ondervraogd over heur beider hobby: et waandelen. Al hiele vule keren het d'r wat over in de kraante staon en now is d'r kotleden een boekien verschenen in eigen beheer en deur Joop zels schreven. Hi'j het dat daon an de haand van staepels antekenings en plakboeken. Deur heur sport hebben ze hiel wat kunde in die wereld en daoromme het Joop et in et Nederlaans schreven en niet in et Stellingwarfs, ok al omdat hi'j die tael wel zien hiele leven praot het mar niet schrieven kan. Een biezunderhied is veerder dat hi'j et in de vorm van vierriegelige gedichies daon het, riemelderi'je nuumt hi'j et in et veurwoord. Veur hiel vule is dit een plezierige meniere om et levensverhael van Annie, de vrouw waor Joop overdudelik hiel trots op is, te lezen. Mien invaalshoeke disse middag is: wat et en drinkt een lange ofstaandsloper gedurende een tocht, mar ok wat et ze as veurbereiding veur et lopen. Zo zal gedurende oons gesprek et eten en drinken vaeke an de odder komen.
Annie begint mit me een koppien drinken an te bieden. Zo an et begin van de middag wil ik et liefst een koppien thee, mar Joop en Annie gaon an de koffie. Thee drinken ze naemelik nooit!

Annie en Joop van Meer:

Dit plak dot me wat

(deur Jannes Westerhof)

Annie vertelt dat ze nog een betien stief is van de 10 km snelwaandeltocht die as ze drie daegen leden lopen het. Ze dot mitien even veur hoe as ze dat lopen daon het en alderdeegst in disse kotte demestraosie spat et fanatieke d'r van of. Ik kan me mitien veurstellen hoe as ze zo veer kommen is. Ze is in heur leeftiedskattegerie eerste wodden en het mitien 'even' et rekord verbeterd. Annie het hier meer muuite mit had as mit een ofstaand van 100 km waandelen, wat ze ok niet langzem dot, mar dat is een aandere techniek. Wel vaalt et lange ofstaandlopen in wedstriedverbaand onder et snelwaandelen. Ze het heur opgeven veur een kursus snelwaandelen om die techniek ok onder de kni'je te kriegen, want as ze wat dot wil ze et zo goed meugelik doen.

Die laeste eigenschop het heur in et leven vule opleverd, mar ok vaeke dwas zeten. Veural as ze argens examen in doen mos, hadde ze ommeraek faalaangst. Via een staatsexamen slaegde ze veur kleuterleidster en kwam ze in Hooltpae an schoele. Daor kreeg ze in 1974 mien ooldste zeune in de klasse. Veurda'k d'r op bedocht bin verdwient ze naor boven en komt mit een borduurwarkien van een Delftsblauw tegeltien weeromme. Dat hadde ik Michiel mitgeven veur et ofscheid en dat het ze al die tied beweerd. Ik moet toegeven dat ik daor hielemaole niks meer van wus.

Annie het heur hiele leven al an et lopen west. Et is begonnen mit de Aovendvierdaegse en de Julianatocht mit drie vrundinnen in 't Vene. Veur een ofzakkertien (ok doe al) gong et naor kefé 'De Rustende Jager' in Hooltpae en wie was daor 'hulpober'? Juust, Joop!

In 1970, tiedens een naachttocht van 45 km in Liwwadden waor de vrundinnen veur ofhaokten, is et vonkien oversprongen tussen Joop en Annie. In 1972 bin ze trouwd. Ze hebben saemen hiel wat tochten lopen, mar et dee blieken dat Annie meer telent hadde en heur daor ok volledig veur inzetten kon. Joop hadde ok aandere interesses naost zien wark.

Zien hobby is teniel-speulen en zingen. Hi'j het twintig jaor mitdaon bi'j de kabberetgroep de 'Flying Stars' en 19 jaor is hi'j ponghoolder west. Die funktie het hi'j now nog bi'j et koor 'Ons Genoegen', waor hi'j nog altied as tenor zingt.

Joop het in zien warkzeme leven as kalkulator doende west. Hi'j warkte eerst in Leiden, Hilversum en Oegstgeest en de laeste jaoren in De Gediek, bi'j Van Wijnen. Hi'j is sund 4,5 jaor mit prépensioen en ok Annie is doe stopt mit heur baene as kleuterleidster, wat ondertussen 'opwardeerd' was tot lereres in et basisonderwies.

Annie is een echt morgenmeenske. Ze komt om kwart over vufe van bedde en begint de dag mit een glas waarme melk mit een schep oploskoffie d'r in en een bruun, had bollegien mit keze in stokkies. Hondebrokkies, neffens Joop. Hi'j komt om een uur of achte van bedde. Dan het Annie meerstal et huus al an kaante. As et lochtig genoeg is gaot Annie twie keer in de weke op stap en nemt dan alliend wat Ligakoeken mit. Alle smaeken vint ze lekker. Bi'j veurkeur gaot ze De Lende rond. Zo

morgens vroeg is et dan hiel stille. Ze zicht de zunne opkommen en dat vint ze schitterend. Ze heurt de voegels en vaeke lopen de renen niet veer van heur deur et laand. Zo halverwege et ze dan heur Ligakoeke en geniet van alles wat d'r om heur henne te zien en te heuren is. Dat is veur Annie et mooiste plakkien van Stellingwarf.
Ze hebben een vaast ritme, veural ok wat et eten anbelangt. Kwat over tiene koffiedrinken, half iene broodeten, om vuuf ure de kraante lezen op de luie stoelen in de aandere hoeke van de kaemer mit een borreltien d'r bi'j en om zeuven ure waarm eten. Annie kookt en Joop maekt de taofel klaor. Veur et slaopen gaon lezen ze ok nog even en dan staot d'r nog een borreltien klaor op et naachtkassien. A'k Annie zo bekieke kan ik niet begriepen dat d'r in dat tengere lichem zovule kracht zit. Veural niet as ik heure wat ze an eten naor binnen krigt. As veurbeeld een stokkien uut et boek:

Je eet en drinkt zo weinig, Annie, à propos
Qua brandstof ben je net een 'deux chevaux'
Een mueslireep, een stukje kauwgum, Annie vervolgt haar pad
Eén slokje drinken, dan heeft ze het wel gehad.

Ze het an een halve eerpel genoeg, et wel vule gruunte, mar een klein stokkien vleis. As ze een tocht lopt gebruukt ze amper drinken, meerstal wat waarms en veerder benanen, appels, rezienen, meloen, komkommer, beschuut, krentebrood, yoghurt, koffie, frisdrinken en netuurlik de Ligakoeken. Daor haelt ze genoeg energie uut om zo hadde te waandelen. En hadde gaot et! Ik hebbe heur wel es langs mesjeren zien as ik op zundagmorgen om half achte de gedienen eupendee. Ik wodde al muui van et kieken naor heur, mar ja, ik heb dat telent ok niet mitkregen. Annie wel! Ze het een heit, een mem en een inwonende oom had die hiel goed rieden konnen, dus et zit wel in heur genen.
Anslutend hewwe nog even praot over et eten vroeger bi'j Annie thuus. Ze was gek op pannekoeken, bofferd en Jan in de zak kon ze heur ok goed herinneren en netuurlik pudding van custard in volle, waarme melk.
Wat mit kleine tochten begon is uutgruuid tot alles mit mekeer meer as drie keer de wereld rond. Dat betekent meer as 120.000 km. Heur grootste prestaosie is de tocht 'Parijs-Colmar', een ofstaand van 518 kilometer en daor het ze 77 ure en 40 menuten over daon. In Frankriek het ze deur een orgenisaosie de erenaeme Madame Annie kregen en dat is ok de titel van et boek wodden. Twintig keer het Annie de Bossche 100 km lopen om nao ofloop te genieten van de Bossche bol. Heur treningsrontien is De Lende rond, een ofstaand van omtrent 40 km. In 2005 het ze dat 300 keer daon en dat hoolt dan in dat dat ok nog 12.000 km is. De fietsvierdaegse van Wolvege dot Annie lopende.
Doe ze opholen binnen mit warken hebben Joop en Annie een camper kocht en now kun ze in de buurt van een tocht kamperen. Ok dan wodt vaeke et vaaste ritme van eten en drinken anholen. Et hiele jaor wodt indield naor waor d'r waandel- en fietstochten binnen. Ze koken saemen heur pottien, gaon zelden uut eten en genieten van de gezellighied. Vaeke nemt Annie dan nog een breiwarkien mit en ze mag ok graeg berduren.
Et lopt al tegen eterstied a'k vot zal mar eerst nemt Annie me nog even mit naor boven. An de westkaante van et huus het ze een kaemertien vol mit medallies, bekers en aandere herinnerings an de tochten, die ze volbrocht en vaeke wunnen het. En zoas et now liekt zal ze nog wel even deurgaon, mit naeme now ze een ni'je uutdaeging vunnen het in et snelwaandelen. Ik weenske heur tegere nog vule plezier toe mit disse hobby, die veur Annie liekewel een passie wodden is.

Jannes Westerhof

Goed en lekker eten in Schoterziel, kefé 't Sluisje'

Op 16 juli van dit jaor was et groot feest in Schoterziel. Anja en Willem Bos vierden et feit dat ze 25 jaor trouwd weren en dat 'kefé Bos' 40 jaor beston. Mar liefst zoe'n 150 man weren op et dubbele feest ofkommen. De viering van de trouweri'je is niet zo biezunder, zeker niet aj' Anja en Willem mit mekeer doende zien, mar veertig jaor een bluuiend klein kefé in een klein buurtschoppien in de bienen holen is vanzels wel hiel biezunder. De kefé's in de kleinere dörpen verdwienen overal, mar in de buurtschop Schoterziel, waor ondertussen nog mar ien gezin woont, holen Anja en Willem staand.

Hoe kriegen ze dat veur mekeer? Schoterziel het gien mooie historische binnenstad, gien gezellige brink, gien evenementen op et gebied van folklore, sport of keunst. Allemaol zaeken die toeristen lokken moeten. Schoterziel het wel een interessaante geschiedenis, mar daor kommen de toeristen niet op of. Toch is kefé Bos altied goed bezet en dat geldt ok veur et kampeerplak en de jachthaven, die d'r bi'j heuren. Et kefé is tot in de wiede omtrek bekend as et eetkefé waor aj' ienvooldig, mar meraokel lekker eten kunnen tegen een hiele redelike pries. Veurof wasken of sneden spul komt d'r niet op 'e taofel, allienig 'smerige' eerpels en gruunten wo'n bruukt. Allemaol vasse gruunten uut de poolder en lekker klaormaekt. Bi'j alle heufdgerechten wo'n bakte eerpels, petat en twie waarme en twie koolde gruunten serveerd.

Et kefé ligt op de greens van de perveensies Frieslaand, Overiessel en Flevolaand en van de gemienten West-Stellingwarf, Lemsterlaand, Noordoostpoolder en Stienwiekerlaand. Et kefé ligt in Lemsterlaand, et kampeerplak mit zoe'n zestig plaetsen in Lemsterlaand en Stienwiekerlaand en de jachthaven in West-Stellingwarf. Gien wonder dat et volk van alle kaanten anzetten komt.

'Ze kommen overal weg', zeggen Anja en Willem, 'we zollen niet weten waor de meersten wegkommen'. Fietsers die de Zuderzeeroute volgen of een orgeniseerde tocht kommen vaeke an, mar ok et botiesvolk waor ok zoe'n route veur is maekt vule gebruuk van et kefé. Ie heuren d'r Stellingwarfs en Fries an de stam-

Tekening van Toon Willemsen op de menukaorte van kefé 't Sluisje.

Kefé 't Sluisje in Schoterziel is tot in de wiede omtrek bekend.

taofel, mar ok vaeke een mengeling van taelen. Anja praot Stellingwarfs en Fries even makkelik (heit praotte Stellingwarfs en mem Fries) en Willem praot Stellingwarfs, mar verstaot et Fries vanzels goed.
In 1968 nammen heit en mem Hilbrand en Klaasje Bos et kefé 'op doktersadvies' over. Heit was timmerman in Scharpenzeel, mar had perblemen mit de gezondhied. De dokter zee dat et kefé te koop ston en as dat niet wat veur him was. Mem hulp altied al in kefé Schaap in et dörp en wus dus wat heur te waachten ston. Willem is in 1963 in et 'ziekenhusien' in Wolvege geboren en was nog mar een jaor of vufe doe hi'j in et kefé kwam. As jonge was hi'j d'r al wisse van dat hi'j keféhoolder wodden wol. Anja wus dus van meet of an waor ze an toe was doe ze verkering kregen. Ze hebben mekeer kennen leerd in Wolvege op schoele. Anja komt van Ooldetriene en gong, ok al is ze van vri'jgemaekt geriffermeerde kom-of, naor de r.k. huushooldschoele in Wolvege en Willem kwam elke dag op 'e fiets van Schoterziel naor de kattelieke l.t.s. Ze trouwden in 1983 en woonden aachter et kefé. Willem het nog een tietien kok west bi'j de Chinees in Et Vene, mar van oktober 1986 of warkten ze tegere mit heit en mem in de zaeke (kefé, kampeerplak en jachthaven). In 1993 hebben ze de zaeke overneumen. De eteri'je is in de loop van de tied ommeraek toeneumen. Omdat d'r mar zeuven taofels veur vier personen binnen, komt et geregeld veur dat meensken an de stamtaofel waachten moeten tot d'r ruumte is. Risserveren is d'r niet bi'j in kefé Bos. 'Wi'j vienen het spietig veur de meensken die we niet helpen kunnen, mar we daenken niet an uutbreiding,' zegt Willem. Et is ondertussen zo drok dat de drie dochters, die uut huus binnen mar alledrie binnen een straol van tien kilemeter wonen, helpen in de zaeke. Lyda en Hilda hebben d'r zels een volle baene an. Van huus uut bin ze bekend mit et vak, mar ze hebben ok een horeka-opleiding volgd. Woensdags is de zaeke sleuten, dan gaon Willem en Anja de kotter in en veren over De

Kuunder en et Tjeukemeer. Meerstal zitten ze deensdagaovens al in de boot.
'As d'r gien ies is veren we', zegt Anja.
Veur noodgevallen is een buurman bi'j de haand en in et seizoen ok wel vaaste gasten van et kampeerplak. De vekaansies, altied twie weken in et begin van oktober, brengen ze deur op 'e kotter, mar dan veren ze wat veerder as et Tjeukemeer. In zoe'n zaeke is d'r altied wark, mar sund de dochters mitwarken het Willem weer tied om as drummer op te treden in de akkordeonklub van Scharpenzeel. Now het hi'j et dichtebi'j, want de klub oefent in et 'praothuus', zodat hi'j op et allerlaeste mement him melden kan. Et praothuus, naost et kefé, wodt bruukt as kantine veur et kampeerplak en veur alderhaande aktiviteiten van verienings en orgenisaosies.
Aj' et kefé binnenkommen loop ie haost tegen een opzette hattekop mit een geweldig gewei op. De inrichting mit donkere hoolten stoelen en taofels, een prachtige stamtaofel en een oolderwetse kachel dot smoek an. Dat wodt verstarkt deur een oolde radio en een 'pick-up' mit een staepel langspeulplaeten. Saemen mit de opzette dieren en voegels is et een appat restauraant. Levende dieren hebben ze niet, behalve wat kiepen die loslopen en as verkeersremmer warken.
Al van 12.00 ure of kuj' gebruuk maeken van de gerechten die op 'e lunchkaorte staon. As speciaoliteiten vien ie daorop 'Speklappen met bruine bonen en sla' en 'Tjonger uitsmijter (champions, spek en siepel). Veurop de lunchkaorte en de eetkaorte staot een prachtige tekening ofdrokt van de keunstener Toon Willemsen uut Ossenziel. Anja beheert de keuken en is daor zoe'n betien dag en aovend te vienen. Aovens kuj' kiezen uut twaelf heufdgerechten mit vleis en zesse mit vis. Keuze genoeg! De deur Anja zels maekte appelsmotse is biezunder smaekzem. Vanzels is d'r een smaekopkrikkertien te kriegen, et woord is deur Willem in et Stellingwarfs Woordeboek kommen. Et is slim gezellig in et kefé, misschien deur et grote bod boven et buffet dat waorschouwt: 'Draank en praot, Hool de middelmaot'.

Kefé - Restauraant - kampeerplak 't Sluisje
Schoterziel 5, Schoterziel
till. 0514 551298

A. Bloemhoff-Seinstra

PARELSOEP

Zundags kregen we hiel inkeld wel es rezienebri'j. We hadden een panne mit waeter mit daorin parelgotte. Dat was hiele fiene gotte en die wodde even veurkookt. Ie mossen wel reuren, vanzels. Dan kwammen de rezienen en soms ok wel es wat krenten d'r deur. Dat mos ie ok weer even deursudderen laoten om et lekker te kriegen. Dan kwam d'r laeter nog rooie beiesap deurhenne en suker d'r deur. In plak van rooie beiesap bruukten we ok wel brummelsap, en ik heb ok wel es heurd dat goenend et sap van zwatte beien bruukten.
Parelsoep, of pareltjessoep, zeden wi'j altied. Vandaege-de-dag numen ze et 'watergruwel'.

('Parelsoep' ston eerder in de Stellingwarver Spreukekelinder 2003.)

Koosje Hornstra

Een daggien uut koken

In een themanommer over eten kuwwe netuurlik et Kookmuseum in Appelsche niet overslaon. Dus hewwe bedocht dat ik mar es een dag daor henne zal om uut eigen ervering te vertellen wat ze daor op kookgebied weten.
Et Culinair Historisch Kookmuseum is een uniek museum. An de haand van een ripresentatief overzicht van de Nederlaanse eetkultuur en ieuwenoolde kookhistorie in de volkskeuken hoolt et kookmuseum de kulinaire tredisies in staand. D'r is een wisselende expesisie van keukenark mit verburgen verhaelen en unieke keukenmateriaolen, vaeke mit de haand maekt. Zoas bi'jglieks de eerpelraspe, die maekt is van een konserveblik en die symbool staot veur de vergaankelikhied van et ark in de volkskeuken.
Op internet ha'k uutvunnen dat d'r op 7 november een dag over wecken wezen zol. Tegere mit mien zus uut Runen he'k me daorveur opgeven. D'r ligt een schulk veur oons klaor.
Op de buse daorvan moe'n we oonze naeme schrieven. We bin d'r saemen mit nog twie zussen, iene uut Twiede Exloërmond en iene uut Grunningen en een jong stel uut Zorgvlied. Alle viere kommen ze uut et westen en bin in et noorden terechtekommen. Et jonge stel is vegetarisch en dot an netuurgeneeskunde en iriskopie, daor hewwe onder et eten uutgebreid over praot.
Et kookmuseum is eigendom van Carolina Verhoeven en ze warkt de laeste jaoren saemen mit heur dochter Ymke, die oons welkom hiet mit koffie mit een waarme waofel mit eigenmaekte sjem en echte slagroom. Heerlik! Dat begint al goed.
Daornao gaot ze oons veur naor een aandere keuken mit vitrinekaasten vol weckflessen mit inhoold. Et wecken is uutvunnen deur de Fraanse legerkok François Appert, mar die dee et mit stienen potten en dan koj' laeter niet meer zien wat as d'r in zat. Hi'j beud zien uutviening an an de regering, doe bleek dat zien eerste steriliseerde eten in potten nao acht maonden nog goed was. Zien meniere van konserveren bleek ideaol veur et leger om in barre omstanigheden te overleven, want ie konnen gruunte, vleis en fruit haost onbeparkt beweren. Vlak veur zien dood verkocht Appert zien methode an een Zwitserse familie, die et op heur beurt weer deurverkocht an Johann Weck. Disse man stichtte rond 1900 de Weckfebrieken en sund die tied bin hiele generaosies opgruuid mit wecken. Dat herinnert mi'j an vroeger. Mien moeder het ok hiel vule weckt. Ze hadde daorveur een grote griesblauwe gimmeleren weckketel en daor wodden de glaezen potten in zet, mit as inhoold veurnaemelik de boonties die mien vader in de gruuntetuun aachter et huus verbouwde.
Zolange as ik me herinneren kan hebben mien oolden een gruuntetuun had en wi'j mossen ok altied helpen mit bonedraoden en punten. Die zatten dan in een tobbe en et duurde wel even veurdawwe die leeg hadden. Now besef ik pas hoevule wark mien moeder daor mit had hebben moet. Mar in die tied was d'r gien diepvries en ie mossen toch de winter deur.
In de kelder op de rimmen stonnen de potten dan mooi naost mekeer, dat moet heur ok vule voldoening geven hebben. Etzelde gevuul heb ik as ik in de kelder de dattig potties eigenmaekte sjem mit fleurige etiketten daelezette.

Ok veur de bowl weckte ze, want ze hadde ok altied potten vol mit gele proemen en netuurlik stoofpeerties.
In ien van de flessen in et museum zit een varkenskop van honderd jaor oold en d'r bin een peer flessen mit onder eren een ente d'r in van de femilie Toxopeus die as op et eilaand Rottum woond hebben. Zo laank as de rubberen ring nog geve is, is de inhoold nog goed. Toch lokt et oons niet om bi'jglieks de zestig jaor oolde atepoelen te perberen, alliend al deur de brunige kleur.
In een aandere ruumte staon weckketels en ketels om sap te maeken en veerder hiele oolde attributen om de boel vakuüm te zoegen.
Dan moet Ymke even mit et eten an de gang en kun wi'j boven weer een aander stok van et museum bekieken. Carolina het in de loop der jaoren een hiele verzaemeling anlegd van alderhaande ark wat mit eten van doen het. D'r is een soort bakkeri'je inricht, een krudenier en van alles is d'r wat mit et maeken van botter en keze te maeken het. En dan nog alle boeken die d'r binnen, twie muren mit vitrinekaasten vol. Ze staon aachter glas en de kaasten bin ofsleuten, want niet elke bezuker is te vertrouwen. Wat een prachtig bezit vien ik dat en jammer dawwe niet meer tied hebben, want daor kan ik me nog wel even vermaeken.
We kun beneden an taofel, want Ymke het et eten klaor. En dat is lekker! As eerste kriegen we heldere gruuntesoep mit poddestoelen, mit daorbi'j zels bakt brood mit stokkies siepel d'r deur en krudebotter d'r bi'j. Daornao kriegen we een hiel klein pottien uut de oven mit spek, tamme kestanjes en oolde keze d'r over smulten. Dan is d'r nog zalm uut de oven (nog nooit zo lekker pruufd), een quiche, ok mit zalm, een stoofpottien mit koevleis en witte ries en zelsmaekte appelkompôte. Veur et stel dat vegetarisch is hadde ze ok nog rap een eerpeltulbaand en een bod mit alderhaande soorten slaod maekt. Daor wodde een lekker glassien wien bi'j schonken of vruchtesap van vleerbeien. D'r was mar ien perbleem, d'r was te vule. Wat kan die Ymke koken!
Nao et eten was et tied om nog meer over wecken te leren. Krapan alles kuj' wecken: gruunte, fruit, vleis, soep, neuten en gao zo mar deur. En dan kuj' nog van de vruchten uut eigen tuun alderhaande soorten sap maeken. Aj' draank bruken om te konserveren, dan kuj' bi'jglieks rezienen in braandewien doen en dan hej' boerejonges. Die kregen we ok even te pruven!
De grondstoffen veur et kookmuseum bin baseerd op streekeigen perdukten, wo'n meerstal betrokken van ekologische boerkeri'jen en oogst in de vroege morgenuren. Et vleis komt van de Stichting Het Drentse Landschap. De hiele keuken om et altied branende Aga-fornuus henne, waordeur et d'r lekker waarm is, ligt vol mit alderhaande soorten gruunten, neuten, poddestoelen (eekhoorntiesbrood dat ze zels in de bos zocht het en dreugd) en de veensterbaank staot vol mit potten mit kruden. D'r ligt ok paorse boerekool en paorse lof. Veerder bin d'r witte bieties, die roeken naor rediesies. Ok is d'r een schaole vol mit tamme kestanjes en die he'k laeter thuus ok onder de boom opzocht. D'r laggen me toch een protte onder, mar ik wus aenlik niet wat a'k d'r mit doen mos. Now weet ik et wel, hebbe ze ok pruufd en lusse ze wel, en dat is een veurnaem ding. De tematen uut eigen tuun het Carolina naost tematen uut de winkel liggen. Die bin egaal van kleur, mar dat bin die van heur niet. We kregen et verschil te pruven en dan zit d'r toch wel vule meer smaek an de tematen uut de eigen tuun, ok al zien ze d'r niet zo mooi uut.
Nao al die uutleg en pruveri'je moe'n we zels an de gang. Ze verdwient in de kelder en ze komt mit een grote deuze appels weeromme. We gaon an et schellen en as uutdaeging perberen we de schelle d'r in ien keer of te kriegen. Ie moe'n die dan over je schoolder gooien en dat brengt gelok, van volkswiesheden wet

Et Culinair Historisch Kookmuseum in Appelsche.

Carolina ok hiel wat of. Naodawwe de appels in kleine stokkies sneden hebben, gaon we naor et fernuus. Daor staot een grote panne kokend hiet vocht klaor. Et is een mingsel van ien liter eek mit ien kilo suker. In dat mingsel maeken we de stokkies appel hiete en we kun kiezen wat as we d'r veerder deur doen. Mien zus en ik kiezen veur een keneelstokkien, kurkumakruud, waor as et wat geel van wodt, een peer jeneverbessen, wat kleurde peper, wat rezienen en een peer stokkies temaat. In een mum van tied is et klaor. De aanderen hebben in die tied ok een eigen smaek d'r an geven en dan kan et in de sjempotties schept wodden. Iederiene krigt drie potties mit naor huus en nog een boekien over ambachtelik ies maeken, wat as Caroline zels schreven het. Veur in et museum is naemelik naost een winkeltien ok nog iesselon 'De Vleer'. Ok dit ies maeken ze zels. Jammer genoeg wa'k nog zo vol van et eten da'k daor niet meer van pruufd hebbe.

Ik gao d'r liekewel zeker nog weer een keer henne en ik kan d'r netuurlik ok zo wel langes rieden en koop een iesien.
Toevallig is d'r disse middag nog iene die een verslag maeken zal van et museum. Een vrouw van et A.D. maekte foto's en mos ok alderhaande inlichtings hebben. D'r is dus wel belangstelling veur et wark van Carolina en heur dochter Ymke en ik kan niet aanders zeggen, et is et meer as weerd.

Culinair Historisch Kookmuseum
Vaart zz 75
8426 AG Appelscha
e-mail: **kookmuseum**@planet.nl

Pieter Jonker

Lenie Madou het een verrassend restauraant in Waskemeer

In dit thema-nommer van *De Ovend* over eteri'je ok een kiekien in de keuken van Lenie Madou van restauraant 'De Herberg' in Waskemeer. Ze het daor een daelders plakkien bi'j de brogge midden in et dörp. Een restauraant mit een terras daor as bi'j et zommerdag mennig fietser en toerist daelestrieken. Lenie Madou heur zaeke is vief daegen in de weke los: van woensdag tot en mit zundag. De inrichting van et restauraant is niet strak en kael, mar deur alderhaande veurwarpen uut de tied van pake en beppe, deur de grote buffetkaaste, de gezellige stamtaofel, de eupen heerd, de hoolten vloer, de piano en et meubilair ontstaot d'r een intieme sfeer. Veur Lenie Madou is et belangriek dat meensken heur drekt thuus vulen bi'j heur. Doe ze de zaeke in september 2002 kocht, het ze een half jaor uuttrokken veur de verbouw en de inrichting van et gehiel. D'r was nogal wat aachterstallig onderhoold, d'r mossen een ni'je husies in, raemen en deuren wodden vervongen en nuum et mar op. Mar in meert 2003 gongen de deuren los en was et vroegere kefé mit snackbar ommetoverd tot een restauraant.

Limburgse

Lenie Madou is van geboorte Limburgse en om percies te wezen, ze is opgruuid in IJsselstein in de Limburgse Peel. Laeter het ze ok nog in Deurne woond. Doe ze as jong maegien in de zwakzinnigenzorg warken gong, gong ze ok op kaemers en daor woonde ok Annie die zes jaor oolder was. En Annie was de ooldste uut een grote huusholing en die mos al hiel jong thuus bi'jspringen en hadde leerd om eten te koken. Lenie was de jongste thuus en hoefde aenlik nooit te helpen. Van Annie leerde ze hiel goed koken, mar ok et aanrecht oprumen. Deur Annie kreeg ze aorighied an koken. Van heur schoonmem kreeg Lenie heur eerste kookboek: Het Groot Kruidenkookboek. Ze het et nog en ze knipte ok recepten uut kraanten en tiedschriften en maekte zodoende ok heur eigen kookboek. Ok dat het ze nog! En ze bruukt et ok nog wel! Ja, geld hadden ze niet om mar dure kookboeken te kopen. Laeter is dat wel een betien een passie van heur wodden: kookboeken verzaemelen en lezen. In et begin volgde ze de recepten hiel percies, mar laeter kon ze d'r makkeliker mit ommegaon. Naost eten koken hul en hoolt Lenie ok van broodbakken en koeke en taarten bakken, ok hattige taarten. Vandaege-de-dag kuj' die ok nog bi'j heur bestellen veur thuusgebruuk.

Opleiding

Doe ze in Drachten kwammen te wonen het ze lange tied overdag hulpen bi'j Jan de Vetten in Drachten. De Vetten hadde 'De Ouwe Zeerob' (waor now 'Pietje's Koperen Bel' zit). Hi'j was kok west in et Hilton en in et Amstel-hotel in Amsterdam en hi'j hadde een drok beklaante zaeke in Drachten. Tussen de middag zat et d'r stampvol mit meensken die zaekelunches bruukten en aovens koj' d'r waarm eten. Hi'j hadde twie koks in dienst. Deur et enthousiasme van Jan de Vetten, die laeter ok in Tilburg nog een zaeke van de grond tild het en daornao vertrokken is naor Amerike, is Lenie Madou an de studie raekt veur de pepie-

ren veur de horeka: eerst de kefé- en daornao de restauraantopleiding. Dat was trouwens best pittig: menuleer, werenkennis, wienkennis, etiquette, hygiëne, kostpriesberekening, taofeldekken, mar ok alderhaande lessen op et terrein van wet- en regelgeving en op et terrein van de boekholing. Zo mos ze bi'jglieks van alle soorten vis ok percies de peertied weten. Laeter verhuusde ze naor Wijnjewoude en hulp ze wel bi'j 'De Trijehoek' in Lippenhuzen as daor grotere groepen kwammen. Mar alliend overdag, want de drie dochters zatten in et opgruuien en die mossen ok heur gerak kriegen.

Veenhuzen

Lenie Madou het ok tien jaor in Veenhuzen zeten. Nee, niet aachter slot en grundel mar as heufd kantinediensten in de gevangenis Bankenbosch. De eerste jaoren gaf ze leiding an de gevangenen die warkten in de passeniels-kantine. Ze hadde de wiend d'r stevig onder. As de gevangenen heur niet percies an de ofspraoken hullen, dan konnen ze oprutereren. D'r wodden uutgebreide lunches serveerd en veur et bezuuk en de gevangenen was d'r ok een snackbar in de bezuukzael. Lenie verzorgde de inkoop en de boekholing en zorgde dat d'r de hieltied meer eigenmaekte perdukten leverd wodden. Ze verzorgde ok de grote recepties bi'j ofscheid en jubilea en maekte dan altied de happies zels. Laeter wol et passeniel niet meer dat gevangenen in de kantine warkten en kwam d'r meer burgerpasseniel. Dat vun Lenie spietig. Die gevangenen weren somstieden makkeliker te sturen as et burgerpasseniel. Mar doe ze in Waskemeer kwam te wonen en et plaetselike kefé te koop kwam, docht ze bi'j heurzels: 'Now of nooit!' Ok al hadde ze een fietsongelok had (d'r sprong een grote hond heur veur de racefiets), waorbi'j ze de aarm stokkend had het en waor ze nog de hieltied de gevolgen van ondervint, ze gong et aeventuur van een eigen zaeke an.

Restauraant De Herberg, Waskemeer.

Lange daegen

Lenie Madou is now een kleine zelsstanige en ze dot alles alliend. Van et schonemaeken van de zaeke, de inkoop, de boekholing, et koken mar ok et bedienen van de gaasten tot et oprumen en ofwassen. En dat alles gaot in een rap tempo.

Veur heur is et van et grootste belang dat alles vas is en zelsmaekt. Bi'j heur gien veurverpakte gerechten van de groothandel, die zo uut de magnetron kommen. De gruunten kommen bi'j et zommerdag zo van et laand. Dat lokt bi'j de winter niet. Op de dag dat dit vraoggesprek het ze aovens 23 meensken te eten, dat kost heur an gruunte schoonmaeken en toemaeken, sop klaormaeken, de zaeke schone maeken, taofel dekken en nuum et mar op: tien uren veurbereiding (in de weke moet ze alliend al twintig kilo eerpels schellen). En dan moe'n de meensken nog kommen. En bepaolde gerechten kuj' pas vlak veur die tied

klaormaeken. Naost dat alles vas wezen moet, moet alles ok hiete en vlot op taofel, vint Lenie Madou. Deur heur jaorenlange ervering kan ze hiel vule wark verzetten. Ze warkt aenlik alliend op risservering. Onverwaachse gaasten kriegen ok wel es et lit op de neuze, want ze nemt niet meer an dan dat ze zels goed ankan. En ze wil iederiene goed en rejaol eten veurzetten kunnen.
Ze is slim suksesvol mit et verrassingsmenu veur groepen. Meensken vieren heur jaordag, trouwdag of familiedag mit een etentien of een koffietaofel in 'De Herberg' in Waskemeer. Of de tennisclub of et passeniel van een schoele komt. As et wat de omvang angaot een aorige groep is, dan wodt de zaeke sleuten veur aander pebliek. Zoks wodt ok vaeke op pries steld want dan bin de meensken onder mekeer. Ze kun dan van teveuren ok een vergeerdering holen. Vaeke kommen meensken laeter ok weer. Dat is et grootste kompelment dat Lenie Madou kriegen kan. Ze adverteert in principe niet, mar de mond-op-mond-reklame dot zien wark wel.

Kultuur

Graeg zol Lenie Madou nog wel wat meer culinaire zaeken kombineren willen mit aandere aktiviteiten, bi'jglieks op et terrein van kultuur of ontspanning. Dat meensken een pergramme van een dag of dagdiel volgen kunnen en dat dan ofsluten mit een etentien. Ze zol zoks ok wel graeg mit de Stellingwarver Schrieversronte opzetten willen. De aktiviteiten op zundag 28 december bin daor al een goeie veurbode van.
Aj' Lenie vraogen naor heur lievelingsrecept dan dot blieken dat ze et alderliefst taarten en naogerechten maekt, ok hattige taarten. Neffens Lenie kuj' daor onbeparkt in experimenteren. Ok ies maeken kan ze zels, mar dat is soms et ienigste dat van de groothaandel komt. 'Soms is et ok spannend. Van wat heb ik nog in huus en wat kan ik daor nog van maeken,' vertelt Lenie. Biezunder is dat ze zels vegetariër is, mar ze et wel vis. Et vleis moet ze netuurlik wel ok zels pruven.
Netuurlik vraogen we Lenie naor de streekgerechten en -gewoonten van De Peel. Ze nuumt op: witte bonesop, zoere zult en balkenbri'j. En netuurlik de vlaaien, die we vandaege-de-dag deur hiel Nederlaand henne kriegen kunnen, weren de traktaosie van De Peel. Zundags, mar ok mit jaordaegen, de kermis, de eerste kommunie en nuum et mar op. En aj' an ien stok niet genog hadden, moch ie gerust een twiede nemen (neffens de schriever van dit stok zol zoks ok in Stellingwarf verplicht wezen moeten). Bi'j begraffenissen is d'r altied een uutgebreide koffietaofel mit sop veurof en vlaaien nao. Bi'j brulloften is d'r niet alliend waarm eten, mar naachs nao ofloop nog een koold buffet mit bolties en koffie.
Lenie het et gevuul dat d'r in Limburg en Braobaant net even wat meer ommedaenken is veur uutgebreid eten as in Frieslaand. Mar now moet d'r een strepe onder dit vraoggesprek, want Lenie moet nog drok an et wark veur heur 23 gaasten. Ze hoopt dat d'r 28 december een gezellige ploeg Schrieversronteleden naor Waskemeer komt. Ze kent daor trouwens ok al een hiel zwikkien van!

Kefé De Herberg, Bakkeveensterweg 1, Waskemeer, till. 0516-423423.

TIP VAN LENIE MADOU

Bakte appel op brood

Dit ienvooldige gerecht smaekt naor meer en Lenie kent et uut heur jeugd uut de Limburgse Peel: Plakkies appel in botter bakken in de koekepanne. Vief menuten en now en dan even ommekeren en wat keneel d'r bi'j. En laeter nog even wat suker d'r overdoen aj' de bakte appelplakkies op een broggien daon hebben. Heerlik!

Grietje Bosma

KAST

Jonge
Slim ongelokkig
Et is kast
Drok in et restauraant
Alliend

Kok
Zien vader
Hiele weke veurbereiden
Extra drok mit kast
Ofpeigerd

Serveerster
Zien moeder
Kast trekt eters
Zi'j het et drok
Gelokkig

Tied
Niet dus
Veur de jonge
Vuult him zo ienzem
Kast

Maegien
Ienig kiend
Moet uut eten
Pake, beppe, pappe, mamme
Mit

Taofel
Sfeervol dekt
Grote meensken
Maegien vuult heur al-lienig
Zielig?

Maegien
Ze griemt
Gao mar schonemaeken
Komt de jonge tegen
Hoj!

Praoten
Kennen mekeer
Ik bin alliend
Pappe en mamme warken
Jonge

Praoten
Vuult alliend
Mit grote meensken
Vint d'r niks an
Maegien

Speulen?
Mit mekeer?
Niet weeromme gaon?
Kom mar gauw mit
Saemen

Meensken
Saemen eten
Kok, serveerster warken
Waor blift maegien toch?
Zuken

Vunnen
Saemen speulen
Wat een wille!
Jonge, maegien, saemen eten?
Petat!

Johan Veenstra

Blokziel

Een jaormennig leden vreug de *Liwwadder Kraante* mi'j as ik in de zoemervekaansie een weke laank, in begin augustus, elke dag een verhaeltien schrieven wol in de kraante. Een soortement reisbrief uut mien eigen dörp, Ni'jhooltpae, weg. Op een mooie middag zol ik daor, nao et eten, drok mit an 't wark, doe mien mem mi'j an de eterstaofel over de brille henne ankeek en as mien mem mi'j over de brille henne ankeek dan wol ze wat van mi'j.
'Ik hope niet daj' van doel binnen en scharrel de hiele weke in Ni'jhooltpae omme,' zee ze, 'ie konnen vandemiddag best wel es mit Iebeltien en mi'j uut rieden gaon in de auto. Ie hebben tied zat, et is aorig knap weer en ik wil d'r ok wel es uut. En ie bin toch thuus mit de vekaansie, dat ik zol zo zeggen: ie mossen vandemiddag mar es mit twie oolde vrouwluden van in de tachtig uut rieden gaon in de auto. Dan schrief ie daor mar een stokkien over in de kraante.'
Now bin d'r vanzels aoriger dingen te bedaenken, mar och, ik bin nogal goedelik van aord, dat ik zee dat et wel goed was, dat op die meniere wodde Iebeltien beld. Iebeltien was een kammeraodske van mem en die woont een aentien wiederop, midden in et dörp, en Iebeltien zee dat ze d'r drekt klaor veur was, dat ze drekt et leer om de hakken doen zol en dat ze nog zo stomme graeg es een keer op een middag naor Blokziel toe wol in de kop van Overiessel, want et was hatstikke mooi in Blokziel en ze was d'r in jaoren niet west.
Dat zodoende ree ik die middag mit twie oolde vrouwluden van in de tachtig in de auto naor Blokziel. Ikke allienig veurin de auto, aachter et stuur, en zi'j mit 'n beidend aachterin op 'e aachterbaank. Want ja, de hadheurighied sleug nogal toe, dat as de iene naost mi'j zitten zuld hadde en de aandere allienig aachterin, dan zol mi'j dat een raozeri'je van niks west hebben mit de briekste misverstanen. En op disse wieze hadden we allemaole een mooie middag. Ikke allienig veurin aachter et stuur en zi'j mit 'n beidend op 'e aachterbaank. En op 'e aachterbaank wisselden ze kwaolties en recepten uut, ze prissenteerden mi'j zo now en dan een pepermuntien aachter et stuur en ze hadden een peer vrouwluden bi'j oons in de buurt verschrikkelik bi'j de kop!
In Blokziel kuierden we op oons gemak een schoffien omme. We bekeken de grote karke, een keunstwinkel en de boties in de haven. En doe zeden de vrouwluden dat we theedrinken mossen en mit 'n drienend belaanden we in een dadderangs restauraantien, want ik weet niet hoe as 't jim gaot, mar in die dure dingen waor ze je de stoel anschoeven en in en uut de jasse helpen, daor vuult oons soort volk him niet thuus. Harrejakkes nog an toe! Dat wi'j belaanden in een dadderangs restauraantien.
'Drie thee,' zee mien mem tegen et maegien dat de bestelling opnam, zonder heur of te vraogen of ik misschien ok wat pittigers hebben wol.
Even laeter kwam et maegien d'r anhobbelen mit drie glaezen waarm waeter, drie theezakkies en drie kupies melk.
'De suker staot op 'e taofel,' zee ze, en ze hobbelde weer vot mit et lege blattien.

Mem keek zo es over de taofel henne.
'Bruukt d'r iene melk?'
Wi'j schuddekopten en risseluut stopte mem de drie kupies in de tasse. Doe pakte ze twie van de drie theezakkies en gaf ze an Iebeltien.
'Doe mar gauw in de tasse, jonk. Et bin zakkies veur vier koppen. Die overdaod van vandaege-de-dag is toch zeker nargens goed veur, wel. Halfwiezeboel in de wereld! Geldvergriemeri'je! Wi'j kun mit 'n drienend best wel mit ien theezakkien toe!'
Iebeltien burg de twie theezakkies in de tasse en mem pakte et iene overbleven theezakkien en dat flodderde ze omstebeurten deur de drie glaezen waarm waeter henne en et was wonder, mar de thee wodde haost krek lieke bruun en haost krek lieke lekker as aanders. Ik keek trouwens wel een betien tegloeps om mi'j henne of iene oonze meneuvels ok zien hadde. Mar d'r zat goddaank mar weinig volk in et restauraantien en et maegien zat aachter de tap te lezen.
'We konnen hier mitien ok wel een happien eten,' zee mem, doe we de thee op hadden, 'dan hebben we vanaovend as we thuuskommen niks gien drokte.'
Now, et leek oons allemaole goed toe en de beide vrouwluden besleuten dat et mar wat simpels wodden mos. Dat op die meniere brocht et maegien even laeter veur oons ieder twie plakkies bolle mit veur elk twie kroketten, twie kupies botter en ien pakkien mosterd. D'r belaanden drekt twie pakkies mosterd in mem heur tasse.
'Die scharpe rommel,' zee ze, 'de maege zol je d'r van bi'j mekaander krimpen. Wi'j kun mit 'n drienend wel mit ien pakkien mosterd toe.'
En toegeliekertied stopte Iebeltien drie kupies botter in de tasse, want ik weet niet hoe as 't jim gaot, mar wi'j gewone Stellingwarvers, wi'j kun best wel twie plakkies bolle besmeren mit ien kupien botter. En mem zee ok nog dat et poere halfwiezighied was en doe op ien plakkien bolle zoe'n kanjer van een kroket. Een halve kon ok wel, zee ze, dan konnen we ieder oonze twiede kroket in et pepieren servettien mit naor huus toe nemen en dan hadden we morgen nog een keer kroket uut Blokziel. Dat op die meniere belaanden d'r ok drie kroketten in de tassen en ik keek nog es schichtig om me toe of iene oonze meneuvels ok zien hadde. Mar nee heur, gelokkig niet, en et maegien zat altieten nog aachter de tapkaaste te lezen.
'Bedaankt veur de mooie middag,' zeden mem en Iebeltien, doe 'k ze aovens veur 't huus uut de auto zette.
Mit volle tassen leupen ze et pattien op naor de veurdeure toe. Degelike, oolderwetse, solide, Stellingwarver vrouwluden. Degelik en zunig. Ik mag dat wel a'k eerlik bin. Die wat speert, die wat het as hi'j de boel niet opvret! Een dag laeter kreeg ik een plakkien bolle mit een opwaarmde kroket uut Blokziel!

(Uut: *Een meenske is gien eerpel*, 1997)

Attie Nijboer

Kastbosschop

'Kast betekent veur mi'j: ien grote vreetperti'j.'

Ik schrikke d'r van as een 'BN-er' dat eupenlik veur de tillevisie verkondigt. Hi'j lacht om zien eigen ontboezeming, wiels ik mi'j veur him schaeme.
Wis, kast betekent ok mit zien allen lekker eten en drinken. Gezellig tegere an de grote taofel, die veur disse gelegenhied feestelik klaormaekt is. Een rood klied mit zulver of goold, mooie witte etersbodden d'r op en flonkerende glaezen.
Kast het vule te doen mit tredisies. Bi'j oons is dat niet aanders. we genieten van eten en van mekere. Omrden ik op de eerste kastdag jaorig bin, mag ik uutmaeken wat as we die dag eten zullen. Ik kieze pommes parisiennes, rollade, stoofpeerties en slaod. Veur nao hewwe ies mit advekaot en slagroom.
Mien mem en bruur kommen morgens op vesite en blieven bi'j oons eten. Dat gebeurt eins alliend op mien verjaordag. Et geft die dag nog een extra feestelik raantien. Ik kiek de kring es rond. Et smaekt iederiene mar goed. We keuvelen wat mit mekere en haelen oolde herinnerings op.

A. Bloemhoff-Seinstra

BROGGIEN ETEN

In mien kiendertied gongen we morgens vroeg, as we bi'j oons thuus van 't bedde kwammen, eerst te melken. We brochten de bussen nao de tied naor de diek en gongen dan broggien eten. Dat beston veur mi'j uut twie plakkies bolle mit botter of soms ien plakkien, mar dan mit een sjerpbroggien d'r bi'j. De plakkies bolle wodden in repies sneden, en die stipte ik dan in de thee. Dat vun ik oe zo lekker, beleg kreej' ommes haost niet. Behalven a'k ziek was, dan kreeg ik sjem op brood. Mien heit en mem kregen een bollebroggien. Dat was een plakkien bolle mit daorop een plakkien roggenbrood. Ik heb ok wel es heurd dat ze argens eers, bi'jglieks op 'e Miente, een bakkebroggien kregen. Dat was dan een beschuut mit een plakkien roggenbrood.

('Broggien eten' ston eerder in de Stellingwarver Spreukekelinder van 2003.)

Bestuur en passeniel van de Stellingwarver Schrieversronte weensken jim allemaole gezellige kastdaegen toe en een hiel goed 2009.

HOF & VAN ZWOL ACCOUNTANTS

Veur jow jaorrekenings en aandere financiële zaeken!

Wi'j bin een leegdrumpelig kantoor mit zoe'n 20 mitwarkers.
Jow kun bi'j oons terechte veur et saemenstellen, beoordielen en konterleren van jaorrekenings, administratieve- en fiskale diensten en advisering op fiskaal en ekenomisch gebied.
As jow de leegdrumpelighied van oons naogaon willen: dat kan, jow moe'n dan even bellen mit Jelle Hof of Richard Schokker.

Van der Sandeplein 6
9471 RX Wolvege
Till. 0561 - 616715
Fax 0561 - 613976
E-mail: info@hofvanzwol.nl

Wi'j hebben hatte veur de trouwe speerder

En dus laoten wi'j de **rente klimmen!**

Begin nów en laot de **rente** klimmen!

Wiilen jow

- mitien een hoge speerrente ontvangen?
- jow geld al nao ien jaor weer anspreken kunnen?
- extra beloond wodden as jow jow geld langer staon laoten?

Kies dan veur et KlimSpeerdeposito

De rekening waorbi'j de rente jaorliks hoger wodt, wiels jow al nao et eerste jaor de volledige vri'jhied hebben om geld op te nemen! Meer infermaosie? Kom gerust langes op iene van oonze kantoren, bel (0516) 453500 of kiek op **www.bercoop.nl.**

BANK BERCOOP

Bank Bercoop is een haandelsnaeme van Friesland Bank N.V

Berkoop Willinge Prinsstraote 20
Tillefoon (0516) 45 35 00

Wolvege Heufdstraote Oost 57,
Tillefoon (0561) 45 30 40

Oosterwoolde Dertien Aprilstraote 2
Tillefoon (0516) 56 72 71